

Riksantikvaren
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Dato: 24.06.2024
Deres ref.:
Vår ref.: 2024/8731 MAMOEN

Svar på høring av forslag - Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø

Kulturhistorisk museum viser til oversendte høringsutkast av 8. mai 2024 og takker for muligheten til å komme med tilbakemeldinger på Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø. Vårt innspill vil i hovedsak sette søkelys på det arkeologiske kulturminnevernet.

I vårt innspill til disposisjonen datert 11. mars 2024 fokuserte vi på to forhold rundt de arkeologiske kulturminnene. For det første pekte vi på kunnskapsdimensjonen – arkeologiske kulturminner har en unik verdi som kilde til kunnskap om fortidens mennesker. Samtidig er det behov for mer kunnskap om hvordan kulturminner påvirkes av ulike sider ved landbruket, og hvilke tiltak som best kan forebygge forringing og tap av kulturminner. Det andre forholdet er knyttet til at programmet bør spisses mot kulturminner som har sterkt formelt men svakt reelt vern, som boplasspor i dyrket mark og særlig ikke-synlige kulturminner inne på gårdstunene. Det er i stor grad tatt hensyn til vårt tidligere høringssvar, men vi har likevel noen innspill til strategien.

Kulturminnenes kunnskapsdimensjon nevnes både i deltema 1 og 2 i høringsutkastet. Kulturminner er den primære kilden til kunnskap om aktiviteter og perioder som av ulike grunner ikke er synlige i skriftlige kilder. Det gjelder særlig automatisk fredete kulturminner, men også en rekke nyere tids kulturminner. Kulturhistorisk museum ønsker derfor at kulturminnene som kilde til kunnskap også blir fremhevet innledningsvis. Vi mener også at kulturminnenes vernestatus – særlig definisjonen av automatisk fredete kulturminner – bør klargjøres innledningsvis, ikke spredt under forskjellige deltema. Arkeologiske kulturminner er automatisk fredet, og har i utgangspunktet et sterkt formelt vern, men ofte et mindre reelt vern. Kulturminner som ikke er kjent av verken kulturminnevernet eller grunneiere står gjerne i fare for å bli skadet i forbindelse med nye tiltak, og eksiterende bruk som beite og pløying kan også skade kulturminner fordi dyr, redskaper og driftsformer endrer seg, slik strategien påpeker. Vi mener derfor at strategien bør spisses mot identifisering og bevaring av automatisk fredete kulturminner med svakt reelt vern. Strategien legger opp til det, men vi mener dette grepet kan styrkes.

Videre er Kulturhistorisk museum positive til at behovet for kunnskap om kulturminnebestandene og hva som påvirker dem er fremhevet, og at samspillet mellom kulturminner og klimatiske og naturgitte forhold har fått plass. Bevaringsstrategien bør være utformet på en slik måte at endringer i kunnskapsstatus fortløpende tas hensyn til. Videre kommer det godt fram at

Arkeologisk seksjon
Postadr.: Postboks 6762 St.Olavs plass,
0166 OSLO
Kontoradr.: St.Olavs gate 29

Telefon: 22 85 19 00
Telefaks: 22 85 19 38
postmottak@khm.uio.no

Org.nr.: 971 035 854

landbrukspolitikken har konsekvenser for kulturminnene, og at det styrker behovet for samarbeid mellom landbruket og kulturmiljøforvaltningen. Det er også positivt at nødvendigheten av økte midler til statlig dekning av arkeologiske undersøkelser i forbindelse med mindre, private tiltak som nydyrking og drenering fremheves. Det gjelder både identifisering/registrering og utgraving. Behovet for midler til registrering gjelder også for kulturminner i skog og ikke-synlige kulturminner som bygningsspor i dyrket mark og inne på tunene. De siste 30 årene har utgraving av spor etter forhistoriske bygninger i dyrket mark ført til et nytt syn på bosetningen fra 2000 f.Kr. og fremover, men kunnskapspotensialet i denne utsatte kulturminnetypen er fortsatt stort.

Som et eksempel på mulige tiltak på side 21 er det foreslått å «Identifisere de viktigste automatisk fredete kulturminnene som er truet av moderne jordbruksdrift med tanke på å sikre dem ved arkeologiske undersøkelser eller bevaring på stedet». Vi forutsetter at dette ikke medfører en generell rangering av enkeltminner eller typer av kulturminner, men en faglig prioritering av kulturminner eller -miljøer der det settes inn ekstra sikringstiltak.

Strategien påpeker også at samarbeidet mellom landbruket og kulturminneforvaltningen bør utvikles. Vi har noen konkrete forslag til hvordan det kan skje. Vi mener både identifisering og bevaring av kulturminner bør knyttes sterkere opp til landbrukets sektoransvar enn tilfellet er i dag, og at sektoransvar knyttes sterkere opp mot økonomi. Under Deltema 2 nevnes ulike insitamenter for bønders arbeid for bevaring av kulturminner, blant annet offentlig tilskudd i form av SMIL-midler. Vi vil foreslå at vern av kulturmiljø koordineres med, eller henter inspirasjon fra, skogbrukets Frivillig vern, som har bidratt både til økt vern av (produktiv) skog med store miljøverdier og redusert konflikt mellom skogeiere og vernemyndigheter. Selv om Norsk PEFC Skogsertifiseringssystem for bærekraftig skogbruk skal sikre at hensyn til kulturminner ivaretas i skogbruket, er ikke kulturminner en del av vurderingsgrunnlaget for Frivillig vern. Det mener vi det bør være. En annen inspirasjonskilde kan være panteordningen, der det som i utgangspunktet er svært høye avgifter på drikkeflasker og -bokser reduseres i takt med andelen som returneres. Det er altså økonomisk lønnsomt for produsentene å bidra til overordnede miljømål. På samme måte kan overføringene til landbruket knyttes opp mot tapet av kulturminner, slik at næringsorganisasjonene i landbruket i større grad enn i dag aktivt arbeider for bevaring.

Med hilsen

Marianne Moen
Seksjonsleder

Dette dokumentet er godkjent elektronisk ved UiO og er derfor ikke signert

Saksbehandler:

Axel Mjærum, a.j.mjarum@khm.uio.no
Lars Erik Gjerpe, l.e.gjerpe@khm.uio.no